

Investigation of Primary School Curricula in the Context of Values Education

Dr. Veysel Göçer

Ministry of National Education -Türkiye

ORCID: 0000-0002-9242-6863

veysel092@gmail.com

Assist. Prof. Dr. Fatih Kaya

İnönü University - Türkiye

ORCID: 0000-0002-9011-8656.

Fatih.kaya@inonu.edu.tr

Abstract

The aim of this study is to examine primary school curricula in the context of values education. Based on this purpose, the case study model, one of the qualitative research methods, was preferred in the research. The data sources of the research are the primary school curricula published on the official website of the Ministry of National Education in 2018, which were determined by criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods. The data in the primary school curricula obtained from online platforms were analyzed with descriptive and content analysis techniques in the context of the research objectives. When the results of the research are examined in general terms, it is concluded that the values of respect, responsibility, scientificity and sensitivity are included more in primary school curricula compared to other values. In addition, it was observed that the program that included the most values in primary school curricula was the Life Sciences curriculum, followed by Turkish, Human Rights, Citizenship and Democracy, and Social Studies curricula, respectively. In addition, one of the remarkable results within the scope of the research is seen in the Mathematics and Religious Culture and Moral Knowledge curricula. In this context, when both curricula are examined, it is determined that values are given very little place compared to other curricula. As a matter of fact, a total of one value was included in the Mathematics curriculum and three values were included in the Religious Culture and Moral Knowledge curriculum. Looking at some striking results specific to primary school programs, it was seen that the Turkish curriculum included the value of respect the most and the value of aesthetics the least. In the Life Science curriculum, sensitivity value is given a lot of space, while values such as diligence, self-control, friendship, patience, patience, sharing and justice are given space only once. In addition, the Social Studies curriculum includes the value of sensitivity, the Science curriculum includes the value of scientificity, and the Human Rights, Citizenship and Democracy Curriculum includes the value of responsibility more than other values.

Keywords: Value, Values education, Primary school, Curriculum.

**E-International Journal
of Educational
Research**

Vol: 14, No: 5, pp. 274-295

Research Article

Received: 2023-09-27

Accepted: 2023-10-14

Suggested Citation

Göçer, V. & Kaya, F. (2023). *In investigation of primary school curricula in the context of values education*, E-International Journal of Educational Research, 14 (5), 274-295. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1367295>

Extended Abstract

Problem: In Turkey, ten root values, the functions of these values, how to transfer them, their scope and importance are mentioned in the curriculum of each course. In addition, it is seen that value education is included implicitly or directly at every level of education and training, and studies are carried out on updating, acquiring and maintaining values (Kaya, 2021). In summary, today in Turkey, values education is given both implicitly and embedded in some courses, and is carried out directly through values included in the curriculum. In this context, primary school curriculum, which forms the basis of our research, also has an important place in terms of values education. Because the main role in value education belongs to the teacher and the school, along with the family. In this sense, after the family, the first environment where values are acquired and students' behaviors are shaped is the primary school stage. This is where the importance of the research comes from. When the literature is scanned; It is seen that there are many studies on values education and values in curriculum (Yıldırım & Turan, 2015; Sağlam & Genç, 2015; Artvinli & Bayar, 2018; Kurttaş, 2021; Taş, 2022; Kaya & Akpınar, 2022; Ekici & Yılmaz, 2022). In this context, it is seen that there is no study in the literature examining values education in primary school programs. Starting from this point, the research aimed to determine how values education is included in primary school curriculum. Within the framework of this purpose, the question "Which values are included in primary school curricula and to what extent?" constitutes the basic problem statement of the research.

Method: In this study, it is aimed to examine primary school curricula in the context of values education. In order to reach the stated purpose, document analysis was preferred as a method in the research. The data sources of the research consist of the documents related to the curricula published by the Ministry of National Education on its official web page. Among the curricula published by the Ministry of National Education, the primary school curricula determined by the criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods in line with the aims of the research, constitute the primary school curricula. In the stated framework, among the curricula published in the research, the curricula belonging to the courses taught in primary school were included in the research process. The primary school teaching programmes determined by criterion sampling are as follows: Turkish (1-2-3-4th grade), Mathematics (1-2-3-4th grade), Life Science (1-2-3rd grade), Science (3-4th grade), Social Studies (4th grade), Foreign Language (2-3-4th grade), Religious Culture and Moral Knowledge (4th grade), Visual Arts (1-2-3-4th grade), Music (1-2-3-4th grade), Physical Education and Play (1-2-3-4th grade), Traffic Safety (4th grade) and Human Rights, Citizenship and Democracy (1-2-3-4th grade). The data of the research were collected in stages as follows: In the first stage of the research, obtaining the existing curricula, in the second stage, examining the primary school curricula, in the third stage, reporting the findings of the curricula examined in the context of values. The documents analysed in the research were analysed by descriptive and content analysis. In the research process, the data obtained as a result of examining the document contents of the curricula with a certain criterion were first analysed descriptively in accordance with the codes and themes created as a result of content analysis and then content analysis.

Findings (or Conclusions): This study aimed to make an evaluation of primary school curricula, which constitute the second stage of basic education, in the context of values education. For this purpose, firstly, the course distribution chart of 11 compulsory courses according to grades was prepared. On the other hand, the Foreign Language course was excluded from this evaluation in the study that takes values education as a criterion. The 11 compulsory courses were evaluated in the context of the outcomes in the curricula and the most emphasised values were coded based on these outcomes. When the results of the research are analysed in general, it is concluded that the values of respect, responsibility, scientificity and sensitivity are more emphasised in primary school curricula compared to other values. In addition, it was observed that the curriculum that included the most values among the primary school curricula was the Life Sciences curriculum, followed by Turkish, Human Rights, Citizenship and Democracy, and Social Studies curricula, respectively. In addition, one of the remarkable results of the research is seen in Mathematics and Religious Culture and Moral Knowledge curricula. In this context, when both curricula are examined, it is determined that values are given less space compared to other curricula. As a matter of fact, a total of one value is included in the Mathematics curriculum and three

values are included in the Religious Culture and Moral Knowledge Curriculum. This situation can be explained as arising from the structure of the course in the context of Mathematics. However, this is not an expected result in the context of Religious Culture and Moral Knowledge Course. In the Religious Culture and Moral Knowledge Course Curriculum, which was expected to include more values, it was determined that providing religious knowledge to students was more important. When we look at some remarkable results specific to primary school programmes, it is seen that the Turkish curriculum includes the value of respect the most and the value of aesthetics the least. In the Life Sciences curriculum, the value of sensitivity is given a lot of space, while values such as diligence, self-control, friendship, patience, sharing and justice are given space only once. In addition to these, it is seen that the Social Studies curriculum includes the value of sensitivity and the Science curriculum includes the value of scientificity.

Suggestions: After preschool, the lessons in primary school, which constitutes the main backbone of basic education, should be more value-oriented than the lessons in later compulsory education levels (secondary school-high school). Ensuring that values are taught at a young age can prevent disciplinary problems, which are the main basis of the deficiencies experienced in the acquisition of values at later educational levels.

In the study, it was determined that primary school curricula focus on certain values. It can be said that the fact that Turkey has received a large number of immigrants for various reasons in recent years has revealed the need for students to acquire universal values as well as the root values in the curricula. Considering this situation, it can be suggested that curricula should be constantly updated in the context of values.

In all the programs and literature examined, social and then universal value concepts come to the fore. However, there is another scope that [Toprakçı \(2021\)](#) underlines with his emphasis on individual values. The importance of the values of the individual, who is both the object and the tool of education, is understandable. In this context, it can be said that an understanding of education in which individual, national and universal values are harmonized should be a value shared by all societies in order to stop the rapid depletion of our planet, which we have not yet found a second and at the same time for build a materially and spiritually more livable life for everyone.

Değerler Eğitimi Bağlamında İlkokul Öğretim Programlarının İncelenmesi

Dr. Veysel Göçer

Milli Eğitim Bakanlığı - Türkiye

ORCID: 0000-0002-9242-6863

veysel092@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Kaya

İnönü Üniversitesi - Türkiye

ORCID: 0000-0002-9011-8656.

Fatih.kaya@inonu.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, değerler eğitimi bağlamında ilkökul öğretim programlarını incelemektir. Bu amaçtan hareketle araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli tercih edilmiştir. Araştırmanın veri kaynakları, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenen Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılı nda resmi web sayfasında yayınlanmış olan ilkökul öğretim programları oluşturmaktadır. Araştırmada online platformlardan temin edilen ilkökul öğretim programlarındaki veriler, araştırmanın amaçları bağlamında betimsel ve içerik analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Genel anlamda araştırma sonuçlarına bakıldığında; saygı, sorumluluk, bilimsellik ve duyarlılık değerlerinin diğer değerlere kıyasla ilkökul öğretim programlarında daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında, ilkökul öğretim programları içerisinde, en fazla değere yer veren programın Hayat Bilgisi öğretim programı olduğu, bunu sırasıyla Türkçe, İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarının izlediği görülmüştür. Ayrıca araştırma kapsamında dikkat çekici sonuçlardan biri de Matematik ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarında görülmektedir. Bu bağlamda her iki programa da bakıldığında; diğer öğretim programlarına oranla değerlere çok az yer verildiği sonucunun ortaya çıktığı belirlenmiştir. Nitekim Matematik öğretim programında toplam bir, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında ise üç değere yer verilmiştir. İlkokul programları özelinde dikkat çeken bazı sonuçlara bakıldığında ise Türkçe öğretim programında; en fazla saygı değerine en az ise estetik değerine yer verildiği görülmüştür. Hayat Bilgisi öğretim programında dikkat çekici bir şekilde duyarlılık değerine çok fazla yer verilirken; çalışkanlık, öz denetim, dostluk, sabır, paylaşma ve adalet gibi değerlere birer defa yer verildiği ortaya çıkmaktadır. Bunların yanı sıra Sosyal Bilgiler öğretim programında; duyarlılık değerinin, Fen Bilgisi öğretim programında; bilimsellik değerinin, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında sorumluluk değerinin diğer değerlere kıyasla daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler eğitimi, İlkokul, Öğretim programı

**E-Uluslararası
Eğitim Araştırmaları
Dergisi**

Cilt: 14, No: 5, ss. 274-295

Araştırma Makalesi

277

Gönderim: 2023-09-27

Kabul: 2023-10-14

Önerilen Atıf

Göçer, V. & Kaya, F. (2023). Değerler eğitimi bağlamında ilkökul öğretim programlarının incelenmesi, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14 (5), 274-295. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1367295>

GİRİŞ

İlk insandan günümüze insanlık, gündelik hayatını ve geleceğini düzene koymak amacıyla eğitim ve öğretim işleriyle meşgul olmuştur. Bu bağlamda insanoğlu, her dönemde en iyi eğitimi alma ve verme konusunu önemli görmüştür. Modern zamanlarda ise eğitim, doğrudan bireylerin sorunu olmaktan çıkmış ve devletlerin sorumluluk alanına girmiştir. Nitekim devletler, devamlılığını sağlayabilmek ve etkili yurttaşlara sahip olmak amacıyla eğitim kurumları inşa ederek, eğitim-öğretim işlerini planlama görevini üstlenmiştir. Eğitim ve öğretimin temel amacı bilgi kazandırmak, meslek edindirmek olsa da insan davranışının, karakterinin ve kişiliğinin oluşturulması sürecinde eğitim, asırlardır büyük öneme sahip olmuştur (Ulusoy, 2007). Nitekim bugün eğitim denilince yalnızca pratik veya teorik bilgi akla gelir. Oysa geçmişten bu yana eğitim; ahlak kurallarını, gelenekleri, sanatı, hukuku, diğer ifadeyle millî tarihi, millî kültürü, insanlık tarihini bünyesinde barındırır. Bu bağlamda eğitim; değerler dünyasını anlamamızı sağlar. Eğitimcinin rolü ise bu anlamayı kolaylaştırmak, yeni değerleri bizde tekrar tebarüz ettirerek onları tekrarlanan değer olmaktan kurtarmaktır. Kısacası, asıl işlevi, kültür yani değerler dünyasını yeni kuşaklara taşımaktır (Ülken, 1967).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda bilim ve teknoloji alanlarında yaşanan hızlı değişimler, başta eğitim kurumları olmak üzere; birey ve toplumun temel ihtiyaçlarının değişmesine öncülük etmiştir. Bu değişimlerin yanı sıra küreselleşmenin de büyük etkisi ile insanlık yeni bir çağa adım atmıştır. Bu yeni duruma ayak uydurabilmenin tek yolu ise şüphesiz nitelikli bir eğitimle mümkündür. Nitekim bugün her ülkenin eğitim sistemi; bir yandan bireylerin değişen dünyaya karşı donanımlı bir şekilde yetişmesine odaklanırken, diğer yandan da devletlerin devamlılığını sağlamaya odaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle her toplum sürekliliğini sağlamak amacıyla değerlere ihtiyaç duyar ve bunu da eğitim aracılığıyla yapar. Bu açıdan bakıldığında değerler toplumda tutkal vazifesi gören tampon mekanizmalardır denilebilir. Çünkü hayat boyu alınan kararlar ve bu kararlar neticesinde gerçekleşen bütün davranışlar, sahip olunan değerler vasıtasıyla ortaya konulmaktadır. Nitekim "günlük hayatta farkında olmadan olumlu ya da olumsuz birçok değerlendirmede bulunuruz. İlk bakışta basit gibi görünen 'iyi', 'kötü' gibi nitelendirmelerimizin özünde oldukça karmaşık bir değerler mekanizması vardır" (Kurttaş, 2017). Bu değerler mekanizması bir toplumun "iyi" ve "kötü" algısını belirler. Bu noktada müfredat içerisindeki bazı dersler, paratoner görevi üstlenmektedir. Bunlardan biri de hiç şüphesiz "değer eğitimi" odaklı planlanan derslerdir. Çünkü bu dersler, günümüzde yalnızca toplumsal gereksinimleri karşılamakla kalmayıp aynı zamanda bireyin de gelişiminin temel dinamiklerini meydana getirmektedir. Geçmişten aldığı kültürel mirası, döneminin maddi ve manevi değer yargılarıyla harmanlayan bu dersler (Yurttaşlık Bilgisi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler vb), ulusal ve evrensel değerlerle bir yandan ülkenin temel dinamiklerini oluştururken, diğer yandan da toplumsal ve kültürel kimliğiyle yoğrulan bireylerin gelişiminde temel dinamikleri oluştururlar (Kaya, 2023).

Kaşgarlı Mahmud'un "Dîvânu Lugâtî't-Türk" adlı eserinde; "değer, kıymet" manasında kullanılan ve eski Türkçe'de "teğir" kelimesine karşılık gelen (Kaşgarlı, 2013) değer; "ülkeden ülkeye, kültürden kültüre, bölgeden bölgeye, hatta kişiden kişiye" farklılık gösterir (Dönmez ve Akyol, 2017). Çünkü değerler insanların duygu, düşünce ve davranış biçimleriyle aynı zamanda toplumların kültürleriyle yakından ilgilidir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Benzer şekilde Cice ve Özgan (2017) değerleri; yerel ve evrensel kültür öğelerini içeren maddi ve manevi unsurlar olarak ifade etmiştir. Bu ifadeler, değerlerin içinde bulunduğu topluma göre şekillenen yapısını ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle değere ilişkin tanımlamalara bakıldığında; Demircioğlu ve Tokdemir (2008), duyuşsal bir alan içerisinde eylem ve düşüncelerimizi etkileyen ve onlara yön veren aynı zihinsel olgu olarak tanımlamışlardır. Kalita (2015) değerleri, birey ve toplumun manevi faydası için istenilen davranışlar olarak tanımlarken; Tay ve Nalçacı (2020), hem bireyin hem de içinde bulunduğu toplumun karakter yapısını belirleyen temel ölçüt biçiminde ifade etmişlerdir. Birey ve toplum açısından büyük öneme sahip olan değer (Ekici, 2023); insan davranışlarının temel sebebini oluşturan, zihin dünyasında davranışları arzu edilen ya da edilmeyen olarak sınıflandıran ve içinde yaşanan toplumun inançlarından doğan eylemler olarak özetlenebilir (Kaya, 2021). Güngör (2010) değeri; "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç ve inancın özel bir şekli olmakla birlikte ondan daha da yukarıda bir zihin organizasyonudur" şeklinde tarif etmiştir. Son ve farklı olarak Toprakçı (2021)'nın, bireysel değerler eklemesi ile değeri, maddi (doğaya dair) ve manevi (insana dair) içerikleri temelinde birbiriyle uyumlu olması gereken bireysel, ulusal ve evrensel değerler olarak üçlü bir sınıflandırmasından söz edilebilir

Değerler eğitiminin yaygın eğitim bağlamında tarihi çok eskilere dayanmasına rağmen, planlı ve düzenli olarak okullarda veya ders programlarında yer edinmesi çok eski değildir. Çünkü değer eğitimi; uzun bir zaman gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olarak, daha çok büyükler tarafından yeni nesillere; kültür, gelenek, örfler biçiminde aktarılmıştır. Sosyal ve teknolojik değişimler, eğitim alanında da etkili olmaya başlamış ve son yüzyıl ile birlikte değerler eğitimi daha planlı ve düzenli bir şekilde okullarda verilmeye başlanmıştır. Nitekim ülkemizde değerler eğitimi; uzun bir süre "Yurttaşlık, Vatandaşlık Bilgisi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler" gibi derslerin içerisinde yürütülmeye devam etmiştir. Daha sonrasında ise bir süre farklı derslerin içerisinde örtük olarak yer alan değerler eğitimi; hem farklı derslerin içinde hem de bağımsız bir ders olarak programlarda yerini almıştır. Günümüzde değerler eğitimi, okullar eliyle yürütülmektedir. Bu yönüyle okullar, toplumun değerlerini yansıtan ve somutlaştıran, hem eğitim teorisinin hem de toplumda istenilen davranış uygulamalarının merkezidir (Kaya, 2023). Günümüzde değerlerin öğrencilere aktarımında aile ve öğretmen ile birlikte önemli unsurlardan biri (Halstead, 1996) de hiç şüphesiz okullar ve okullar eliyle planlanan öğretim programlarıdır.

21. yüzyılın başından itibaren bilimsel, sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok alanda önemli gelişmeler meydana gelmiştir (Kırbaç, Kaya ve Özkul, 2023). Bu gelişmelerden en çok etkilenen alanlardan biri de şüphesiz eğitim olmuştur. Bu noktada eğitim sahası içerisinde yer alan; kurumlar, programlar, materyaller, öğretmen-öğrenci ilişkisi gibi pek çok konularda değişiklikler birbirini izlemiştir. Nitekim öğretim programlarının da çağın gereklerine göre tekrardan güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu bağlamda, ülkemizde değer eğitimi programları, özellikle 2000'li yıllardan sonra hız kazanmış ve değerlere; "Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" gibi derslerin yanı sıra, diğer öğretim programlarının içerisinde de örtük olarak yer verilmiştir. Ayrıca 2012'den itibaren müfredatta yer alan "yurttaşlık, demokrasi ve insan hakları" dersinde de doğrudan değerlere yer verilmektedir (Kaya, 2021). Diğer taraftan 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın müfredat yenileme çalışmaları kapsamında değerler eğitimi, öğretim programının temel felsefesi olmuş ve bu kapsamda, değerler eğitimi üzerine birtakım yenilikler yapılmıştır. Nitekim yeni programda; değerlerin derslerden, kazanımlardan ve konulardan kopuk olmaması gerektiği; öğrenciler için okul içinde ve okul dışında değerlere yönelik pratik fırsatların gerekliliği, değer aktarımında okul aile iş birliğinin önemi vurgulanmıştır. Bu kapsamda konuyla ilgili müfredat taranarak, öğrencilere aktarılacak istenen eğitim öğretim hedefleriyle ilişkilendirilmiş, milli, manevi ve evrensel on kök değer belirlenmiştir (Tali ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017). Ayrıca her dersin öğretim programında yer alan giriş bölümünde "Değerlerimiz" başlığı altında; on kök değerden, bu değerlerin işlevlerinden, nasıl aktarılacağından, kapsamından ve öneminden bahsedilmiştir. Bunların yanında değer eğitimine, eğitim öğretiminin her kademesinde, örtük veya doğrudan yer verildiği, değerlerin güncellenmesi, kazandırılması ve devamlılığı ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Kaya, 2021). Özetle Türkiye'de bugün değerler eğitimi, hem birtakım dersler içerisine yerleştirilmiş örtülü bir şekilde verilirken hem de öğretim programlarda yer alan doğrudan değerler eliyle yürütülmektedir. Bu bağlamda araştırmamızın temelini oluşturan ilkökul öğretim programları da değerler eğitimi açısından önemli bir yere sahiptir. Çünkü değer eğitiminde aile ile birlikte temel rol öğretmen ve okula aittir. Bu anlamda aileden sonra değerlerin ilk kazanıldığı ve öğrencilerin davranışlarının şekillendiği ortam ilkökul basamağıdır. Araştırmanın önemi de buradan gelmektedir.

Alan yazın tarandığında; öğretim programlarında değerler eğitimi ve değerler üzerine pek çok çalışmanın olduğu görülmektedir (Yıldırım ve Turan, 2015; Sağlam ve Genç, 2015; Çalışkan ve Yıldırım, 2018; Artvinli ve Bayar, 2018; Kurttaş, 2021; Yıldırım ve Çalışkan, 2022; Taş, 2022; Kaya ve Akpınar, 2022; Ekici ve Yılmaz, 2022). Bu bağlamda alan yazında değerler eğitimi bağlamında ilkökul öğretim programlarının incelenmesine yönelik herhangi bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle araştırmada, ilkökul öğretim programlarında hangi değerlerin ne kadar yer aldığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde "İlkökul öğretim programlarında hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?" sorusu araştırmanın temel problem cümlesini oluşturmaktadır. Belirlenen temel problem cümlesi çerçevesinde şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

- İlkökul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- İlkökul Matematik Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- İlkökul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- İlkökul Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?

- İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?
- Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programı'nda hangi değerler, ne kadar yer almaktadır?

YÖNTEM

1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, değerler eğitimi bağlamında ilkököl öğretim programlarını incelemek amaçlanmıştır. Belirtilen amaca erişmek için araştırmada yöntem olarak doküman incelemesi tercih edilmiştir. Dokümanlar araştırmaların birçok alanında önemli veri kaynaklarıdır. Doküman incelemesi bir olayın belli zamanlardaki ya da zaman içerisinde geçirdiği değişimlerin açıklanmasıyla ilgilidir. Belirli bir amaca hizmet eder, çalışma alanına bilgi sağlar ve belirli sosyal olayları açıklar (Best ve Kahn, 2017). Dokümanlar diğer çözümlemelerden materyalin zenginliğiyle ayrılır. Burada esas noktayı dokümanın nitel yorumlanması oluşturur (Mayring, 2011).

Doküman incelemesi, hem nicel hem de nitel araştırmalarda kullanılabilir. Yazılı kaynaklar, kitaplar, dergiler, makaleler, romanlar, şiirler vb. görsel malzemeler ise resimler, slaytlar, filmler vb. olabilir. Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Önemli olan araştırmacının neyi, neden, niçin, nasıl ve nerede araması gerektiğidir (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Doküman incelemesi, belirli bir sistematik doğrultusunda yürütülmelidir. Forster (1995)'a göre doküman incelemesi; Dokümanlara ulaşma, Orijinalliği kontrol etme, Dokümanları anlama, Veriyi analiz etme (Analize konu olan veriden örneklem seçme, Kategorileri geliştirme, Analiz birimini saptama), Sayısallaştırma ve Veriyi Kullanma şeklinde beş aşamada gerçekleşir (akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmacı dokümanlara ulaştıktan sonra doğruluğunu güvenilirliği kontrol etmeli. Dokümanların anlaşılması çözümlenmesi araştırma için kritik bir aşamadır. Çünkü araştırmacının doküman içeriğini yorumlaması ve sözel olarak ifade etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda araştırmacı dokümanların analizinde yorumlayıcı bir içerik analizi yapmalıdır (Baş ve Akturan, 2017). Doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmacının geçerliliğini arttırmak amacıyla, görüşme ve gözlem yöntemleri ile elde edilen verilere destek amacıyla kullanılabilen bir veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

2. Veri Kaynakları

Araştırmanın veri kaynakları Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi web sayfasında yayınlamış olduğu öğretim programlarıyla ilgili dokümanlardan oluşmaktadır. MEB tarafından yayınlanan öğretim programları içerisinde araştırmacının amaçları doğrultusunda amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olan ilkököl öğretim programları oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme türünde temel yaklaşım araştırmacının kendi kişisel gözlemlerinden hareketle araştırma sorusuna uygun düşündüğü belirli özellikler taşıyan durumların çalışılmasıdır (Gülbüz ve Şahin, 2018). İfade edilen çerçevede araştırmada yayınlanan öğretim programları içerisinde ilkökulda okutulan derslere ait öğretim programları araştırma sürecine dâhil edilmiştir. Ölçüt örnekleme yolu ile belirlenen ilkököl öğretim programları şunlardır: Türkçe (1-2-3-4. Sınıf), Matematik (1-2-3-4. Sınıf), Hayat Bilgisi (1-2-3. Sınıf), Fen Bilimleri (3-4. Sınıf), Sosyal Bilgiler (4. Sınıf), Yabancı Dil (2-3-4. Sınıf), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4. Sınıf), Görsel Sanatlar (1-2-3-4. Sınıf), Müzik (1-2-3-4. Sınıf), Beden Eğitimi ve Oyun (1-2-3-4. Sınıf), Trafik Güvenliği (4. Sınıf), İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi (1-2-3-4. Sınıf).

3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri aşamalı olarak şu şekilde toplanmıştır: Araştırmanın birinci aşamasında mevcut öğretim programları temin edilmiş, ikinci aşamada ilkököl öğretim programları incelenmiş ve

üçüncü aşamada, değerler bağlamında incelenen öğretim programlarındaki bulgular raporlaştırılmıştır.

Araştırmada incelenen dokümanlar betimsel ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sürecinde öğretim programlarının doküman içerikleri belli bir ölçütle incelenmesi neticesinde elde edilen veriler öncelikle içerik analizi devamında ise içerik analizi sonucu oluşturulan kod ve temalar doğrultusunda betimsel olarak analiz edilmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanabilir. Betimsel analiz, doğrudan alıntılara olayları çarpıcı biçimde yansıtmak amacıyla sıkça başvurulmuş bir analiz yöntemidir. Betimsel analiz çevre oluşturma, tematik çevreye göre verilerin işlenmesi bulguların tanımlanması ve yorumlaması aşamalarından oluşmaktadır (Şahin, 2015). İçerik analizi ise metinlerin ya da transkriptlerin içerisinde gizli kalmış anlamların veya orada verilmek istenen mesajların belli bir sistematik izlenerek kavramlar ve kategoriler şeklinde ortaya konarak bu kavram ve kategorilerin analiz edilmesidir (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015).

Nitel veri analizinde genel olarak tümevarımcı bir yaklaşımla gerçeklik ortaya çıkarılmaya ve anlamaya çalışılır. İlk aşamada çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak elde edilen verilerin detaylı incelenmesi yapılır. Araştırma konusuyla ilgili veriler ayrılır diğerleri ayıklanır. Böylelikle veri azaltması işlemi yapılarak analiz işlemine tabi tutulanlar isimlendirilir veya kodlanır. Bu şekilde etiketlenen verilerden benzer olanlar aynı kod ve temalar içerisinde toplanır. Bu kod ve temalar isimlendirilir. Daha sonra kod ve temalar karşılaştırılır aralarında ne tür bağlantılar olduğu belirlenmeye çalışılır. Daha sonraki aşamada önceki aşamalardan hareketle açıklamalar ve yorumlamalar yapılır (Gülbüz ve Şahin, 2018). Dokümanlardan elde edilen verileri analiz etmek için betimsel analizden (frekans, yüzde) yararlanılmıştır. Araştırmada dokümanların betimsel olarak analizi için; ilk aşamada değerler ile ilgili literatür incelenmiştir, ikinci aşamada değerler ile ilgili anahtar kavramlar belirlenmiştir, üçüncü aşamada öğretim programlarını değerlere göre incelemeye ilişkin çerçeve oluşturulmuştur, dördüncü aşamada belirlenen çerçeve kapsamında öğretim programlarının raporlaştırılması ve son aşamada toplanan verilerin frekans hesaplamalarının yapılması gerçekleştirilmiştir.

4. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmalarda sonuçların inandırıcılığı noktasında başvurulmuş en önemli iki ölçüt geçerlilik ve güvenirliliktir. Nitel araştırmada geçerlik, doğru bilgiye ulaşma konusunda gereken önlemlerin alınmasıdır. Güvenirlik, araştırma sürecini ve verileri açık ayrıntılı bir başka araştırmacının değerlendirmesine fırsat sunacak şekilde tanımlamaya yönelik adımlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

İnandırıcılık, veri toplama araçları aracılığı ile toplanan araştırma verilerinin gerçeği yansıtmaması olarak ifade edilmektedir (Merriam, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda verilerin gerçeği yansıtmaması ile ilgili olarak öğretim programlarında yer alan değerlerin hangi kazanımlarla ilişkili olduğuna dair doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Nitel araştırmalarda aktarılabilişliği arttırmak için detaylı betimleme ve amaçlı örnekleme yapılabilir (Erlandson vd., 1993; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu temelde araştırmada veri toplama süreci, veri kaynaklarının belirlenmesi ve çözümlenmesine ilişkin ayrıntılı betimlemeler yapılmıştır. Ayrıca veri kaynakları amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yolu ile belirlenmiştir. Bunun yanında araştırma verileri iç ve dış incelemeye tabi tutularak araştırma sorularına ve alanyazına uygunluk ile öğretim programlarında belirlenen değerlerin yer alma açısından irdelenmiştir.

Araştırmada içerikler araştırmacılar tarafından birkaç kez kodlanmıştır. Eldeki dokümanlardan elde edilen değerler teması altındaki kodlar, araştırmacılarla kodlanmış ve elde edilen kodlar çapraz bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda güvenirliliği sağlayabilmek için elde edilen kodların ilişkili olduğu öğretim programındaki kazanımlara doğrudan alıntılarla yer verilmiştir. Böylelikle okuyucunun araştırmacının yorumladığı hâli ile ifadenin orijinal hâlini karşılaştırabilmesine olanak sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmada geçerliliği sağlayabilmek için bulguların tutarlı kendi içinde bir bütün oluşturabilecek anlamlı bir yapıda kategorileştirilmesine çalışılmıştır.

BULGULAR

İlkokul temel eğitimin okul öncesinden sonra ikinci basamağını oluşturmaktadır. 4 yıllık öğrenme-öğretme süreci olan ilkokullarda 12 zorunlu ders bulunmaktadır. Zorunlu derslerin Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan haftalık ders çizelgesine göre sınıflar temelinde dağılımı şu şekildedir:

Çizelge 1. İlkokulda zorunlu derslerin sınıflara göre dağılımı

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf
Türkçe	✓	✓	✓	✓
Matematik	✓	✓	✓	✓
Hayat Bilgisi	✓	✓	✓	✓
Fen Bilimleri			✓	✓
Sosyal Bilgiler				✓
Yabancı Dil		✓	✓	✓
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				✓
Görsel Sanatlar	✓	✓	✓	✓
Müzik	✓	✓	✓	✓
Beden Eğitimi ve Oyun	✓	✓	✓	✓
Trafik Güvenliği				✓
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				✓

1. İlkokul Türkçe Dersi

Türkçe dersi ilkökul 1. ve 2. sınıfta haftalık 10 saat, 3. ve 4. sınıfta ise 8 saat olarak işlenmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar her sınıf düzeyi için dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel dil becerisi altında gruplandırılmıştır. İlkokul birinci sınıfta dinleme/izleme dil becerisi altında 11, ikinci sınıfta 9, üçüncü sınıfta 13, dördüncü sınıfta 13 kazanım; konuşma becerisi

altında ilkökul birinci sınıfta 4, ikinci sınıfta 4, üçüncü sınıfta 6, dördüncü sınıfta 6 kazanım; okuma becerisi altında ilkökul birinci sınıfta 19, ikinci sınıfta 19, üçüncü sınıfta 28, dördüncü sınıfta 37 kazanım; yazma becerisi altında ilkökul birinci sınıfta 13, ikinci sınıfta 14, üçüncü sınıfta 17, dördüncü sınıfta 22 kazanım yer almaktadır. Araştırma kapsamında Türkçe dersi öğretim programı temelinde elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 1'de araştırmada ilkökul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Değerler" teması altında erişilen kodlara yer verilmiştir. Erişilen kodlar "Sevgi", "Saygı", "Vatanseverlik", "Bağımsızlık", "Dayanışma", "Paylaşma" ve "Estetik" şeklindedir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı çizelge 2'de verilmiştir.

Şekil 1. İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 2. İlkokul Türkçe Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf
Saygı	4	3	3	2
Sevgi	2	1		1
Paylaşma	1	1	1	1
Dayanışma	1	1	1	1
Bağımsızlık	-	1	2	1
Vatanseverlik	-	1	1	-
Estetik		1*		

* Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 2'deki değerler incelendiğinde Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda en fazla vurgu yapılan değer saygı (f=12) değeri olduğu anlaşılmaktadır. Saygı değerini sırasıyla "Sevgi (f=4)", "Paylaşma (f=4)", "Dayanışma (f=4)", "Bağımsızlık (f=4)", "Vatanseverlik (f=2)" ve "Estetik (f=1)" takip etmektedir. Türkçe Dersi öğretim programında "T.1.1.10. a) Dinlerken/izlerken nezaket kurallarına (söz kesmeden dinleme, söz alarak konuşma) uymanın önemi vurgulanır." b) "Öğrencilerin dikkatlerini dinlediklerine/izlediklerine yoğunlaştırmaları sağlanır."; "T.2.1.8. a) Nezaket kurallarına (söz kesmeden dinleme, söz alma, dinleyiciyi izleme ve göz teması kurma) uygun dinlemenin önemi hatırlatılır.", "b) Öğrenciler, dikkatlerini dinlediklerine/izlediklerine yoğunlaştırmaları için teşvik edilir." kazanımlarında "Saygı"; "T.1.2.4. a) Göz teması kurmanın; işitilebilir ses tonuyla, konu dışına çıkmadan, kelimeleri doğru telaffuz ederek konuşmanın önemi vurgulanır." ve b) "Konuşmalar sırasında nezaket kurallarına (yerinde hitap ifadeleri kullanma, başkalarının sözünü kesmeme, söz alarak konuşmaya katılma, karşısındakini saygıyla dinleme) uygun davranılması gerektiği hatırlatılır.", "T.4.2.5. c) Başkalarını dinleme, uygun hitap ifadeleri kullanma, başkalarının sözünü kesmeme, konuşmanın bitmesini bekleme, akış içinde söz alarak konuşmaya katılma, karşısındakini saygıyla ve sabırla dinlemenin gerekliliği hatırlatılır." Kazanımlarında sevgi değerine vurgu yapıldığı örnek olarak gösterilebilir.

2. Hayat Bilgisi Dersi

Hayat Bilgisi dersi ilkokulun ilk üç sınıfında bulunan bir derstir. Hayat Bilgisi dersi ilkokul birinci ve ikinci sınıfta haftalık 4 saat olarak işlenirken, ilkokul üçüncü sınıfta haftalık 3 saat olarak işlenmektedir. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda ilkokul birinci sınıfta 53, ikinci sınıfta 50, üçüncü sınıfta ise 45 kazanım bulunmaktadır.

Kazanım sayısı açısından birinci sınıftan itibaren kademeli bir düşüşün olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamında Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı temelinde elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 2'de araştırmada Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın içerik analiz yolu ile incelenmesi sonucu "Değerler" teması altında erişilen kodlara yer verilmiştir. Erişilen kodlar "Aile Birliğine Önem", "Duyarlılık", "Tasarruf", "Vatanseverlik", "Bilimsellik", "Sevgi", "Saygı", "Bağımsızlık", "Dürüstlük", "Dayanışma", "Paylaşma", "Çalışkanlık", "Sabır", "Dostluk", "Öz Denetim", "Adalet", "Sorumluluk" ve "Yardımseverlik" şeklindedir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı Çizelge 3'te verilmiştir.

Şekil 2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 3'te yer alan değerler incelendiğinde Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda en fazla vurgu yapılan değer duyarlılık (f=12) değeri olduğu anlaşılmaktadır. Duyarlılık değerini sırasıyla "Saygı (f=11)", "Sevgi (f=10)", "Bilimsellik (f=9)", "Tasarruf (f=9)", "Dayanışma (f=6)", "Sorumluluk (f=5)", "Vatanseverlik (f=4)", "Yardımseverlik (f=4)", "Bağımsızlık (f=3)", "Dürüstlük (f=2)", "Aile Birliğine Önem Verme (f=2)", "Adalet (f=1)", "Sabır (f=1)", "Dostluk (f=1)", "Öz Denetim (f=1)", "Paylaşma (f=1)" ve "Çalışkanlık (f=1)" takip etmektedir.

Çizelge 3. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
Duyarlılık	7	3	2
Saygı	4	5	2
Sevgi	4	5	1
Bilimsellik	2	4	3
Tasarruf	4	4	1
Dayanışma	2	2	2
Sorumluluk	-	2	3
Vatanseverlik	2	1	1
Yardımseverlik	-	2	2
Bağımsızlık	2	-	1
Dürüstlük	1	1	-
Aile Birliğine Önem Verme	1	1	-
Adalet	-	1	-
Sabır	-	1	-
Dostluk	-	1	-
Öz Denetim	-	1	-
Paylaşma	-	1	1
Çalışkanlık	-	-	1

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan 14 özel amaç içerisinde "Aile ve toplumun temel değerlerine sahip olur." ifadesi Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın değerler bağlamında aile birliğine önem verme; "Ülkesini sever, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olur." vatanseverlik; "Doğaya ve çevreye karşı duyarlı olur." duyarlılık; "Kaynakları verimli kullanma becerisi geliştirir." tasarruf; "Temel düzeyde bilimsel süreç becerilerini kazanır." bilimsellik değeri kapsamında değerlendirilmiştir. Bu durum Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda değerler temelinde

aile birliğine önem, vatanseverlik, duyarlılık, tasarruf ve bilimsellik değerlerine özel amaçları çerçevesinde değinildiği söylenebilir.

3. İlkokul Matematik Dersi

Matematik dersi ilkokulda bütün sınıflarda 5 saat olarak işlenmektedir. Matematik Dersi Öğretim Programı'nda ilkokul birinci sınıfta 37, ikinci sınıfta 50, üçüncü sınıfta 72 ve dördüncü sınıfta 71 kazanım bulunmaktadır. Kazanım sayısı açısından üçüncü ve dördüncü sınıfta benzer kazanım sayıları yer alırken, birinci sınıftan ikinci sınıfa geçişte ve ikinci sınıftan üçüncü sınıfa geçişte yaklaşık %50 oranında bir artış olduğu Çizelge 6'dan anlaşılmaktadır.

Matematik dersi öğretim programında 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan 13 özel amaç içerisinde "Matematiğin sanat ve estetikle ilişkisini fark edebilecektir." ifadesi bulunmaktadır. Bu ifade içerisinde geçen matematiğin estetik ile ilişkisinin farkedilmesi ifadesinin Matematik dersi öğretim programında değerler bağlamında sınırlı ifadelerin yer aldığı söylenebilir. Bu durumun Matematik dersinin yapısından kaynaklandığı söylenebilir.

4. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi

Sosyal Bilgiler dersi ilkokulda yalnızca 4. sınıfta bulunmakta olup haftada 3 saat olarak işlenmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar; birey ve toplum 5; kültür ve miras 4; insanlar, yerler ve çevreler 6; bilim, teknoloji ve toplum 5; üretim, dağıtım ve tüketim 5; etkin vatandaşlık 4; küresel bağlantılar öğrenme alanında ise 4 kazanım bulunmaktadır.

Öğrenme alanlarına göre kazanım sayılarının birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamına dâhil edilen öğretim programları değerler teması altında analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı temelinde elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 3'te İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "Değerler" teması altında "Sorumluluk", "Aile Birliğine Önem Verme", "Saygı", "Duyarlılık", "Bağımsızlık", "Vatanseverlik", "Bilimsellik", "Tasarruf" ve "Eşitlik" kodları belirlenmiştir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı Çizelge 4'te verilmiştir.

Şekil 3. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 4. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	4.Sınıf
Sorumluluk	5
Aile Birliğine Önem Verme	1
Saygı	4
Duyarlılık	4
Bağımsızlık	2
Vatanseverlik	1
Bilimsellik	1
Tasarruf	2
Duyarlılık	2*
Eşitlik	1*
Bilimsellik	1*

* Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

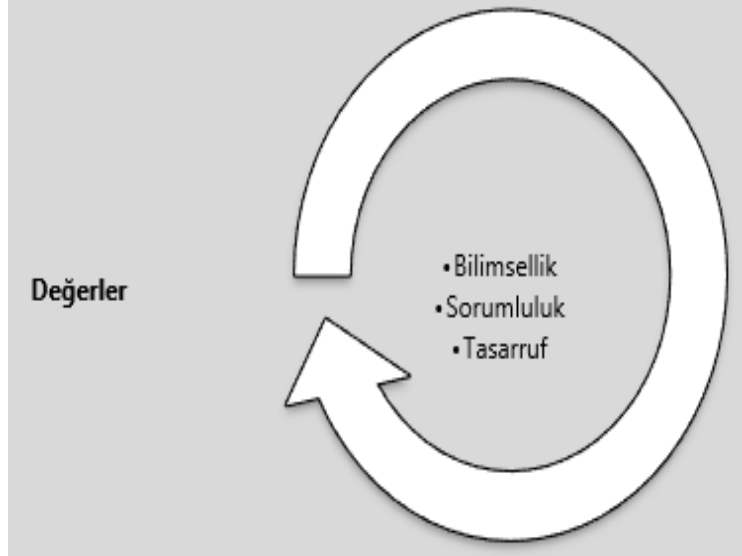
Çizelge 4'te yer alan değerler incelendiğinde İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "Sorumluluk (f=5)", "Aile Birliğine Önem Verme (f=1)", "Saygı (f=4)", "Duyarlılık (f=6)", "Bağımsızlık (f=2)", "Vatanseverlik (f=1)", "Bilimsellik (f=1)", "Tasarruf (f=2)" ve "Eşitlik (f=1)" değerlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programında "SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini

saygı ile karşılar.”, “SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.” kazanımlarında “Saygı”, “SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.”, “SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.” kazanımlarında “Sorumluluk”, “SB.4.7.4. Farklı kültürlerle saygı gösterir.” kazanımında “Tasarruf” değerine vurgu yapıldığı örnek olarak gösterilebilir.

5. İlkokul Fen Bilimleri Dersi

Fen Bilimleri dersi ilkokulda üçüncü ve dördüncü sınıfta bulunmakta olup haftada 3 saat olarak işlenmektedir. Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı’nda üçüncü sınıfta 36, dördüncü sınıfta 46 kazanım yer almaktadır.

Sınıf temelinde üçüncü sınıftan dördüncü sınıfa geçişte yaklaşık %30 oranında bir artış olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada Yapılan analizler sonucunda Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı temelinde elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 4’te İlkokul Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında değerler teması altında erişilen kodlara yer verilmiştir. Erişilen kodlar “Bilimsellik”, “Sorumluluk” ve “Tasarruf” şeklindedir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı Çizelge 5’te verilmiştir.

Şekil 4. İlkokul Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 5. İlkokul Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	3.Sınıf	4.Sınıf
Tasarruf	3	2
Bilimsellik	1	2
Sorumluluk	1*	
Bilimsellik	5*	

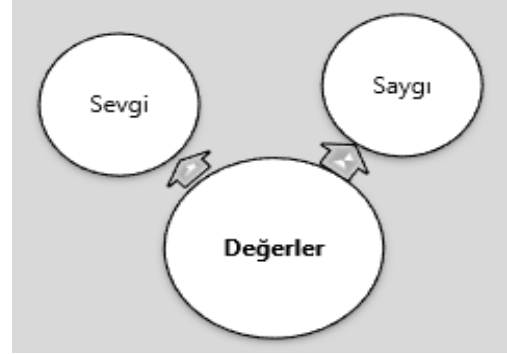
* Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı’nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 5’te yer alan değerler incelendiğinde Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı’nda en fazla vurgu yapılan değer bilimsellik (f=8) değeri olduğu anlaşılmaktadır. Bilimsellik değerini sırasıyla “Tasarruf (f=2)” ve “Sorumluluk (f=1)”, değerleri takip etmektedir. Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı değerler teması altında analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan 10 özel amaç içerisinde “Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerileri ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip bu alanlarda karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek.”, “Bilim insanlarıncı bilimsel bilginin nasıl oluşturulduğunu, oluşturulan bu bilginin geçtiği süreçleri ve yeni araştırmalarda nasıl kullanıldığını anlamaya yardımcı olmak.”, “Bilimsel çalışmalarda güvenliğin önemini fark ettirerek güvenli çalışma bilinci oluşturmak.”, “Sosyobilimsel konuları kullanarak muhakeme yeteneği, bilimsel düşünme alışkanlıkları ve karar verme becerileri geliştirmek.”, “Evrensel ahlak değerleri, millî ve kültürel değerler ile bilimsel etik ilkelerinin benimsenmesini sağlamak.” ifadeleri “Bilimsellik” değeri, “Günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını ve bu sorunları çözmede fen bilimlerine ilişkin bilgi, bilimsel süreç becerileri ve diğer yaşam becerilerinin kullanılmasını sağlamak.” ifadesi “Bilimsellik” ve “Sorumluluk” değerleri ile ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu durum Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında değerler temelinde sınırlı ifadelerin yer aldığı şeklinde açıklanabilir. Sınırlı sayıda değer olması Fen Bilimleri dersinin yapısından kaynaklandığı söylenebilir.

6. İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ilkokulda yalnızca 4. Sınıfta bulunmakta olup haftada 2 saat olarak işlenmektedir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar Günlük Hayattaki Dinî İfadeler 4; İslam'ı Tanıyalım 4; Güzel Ahlak 3; Hz. Muhammed'i Tanıyalım 6; Din ve Temizlik ünitesinde ise 2 kazanım bulunmaktadır. Araştırmada yapılan analizler sonucunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı temelinde değerle teması altında elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 5'te İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında değerler teması altında "Saygı" ve "Sevgi" kodları belirlenmiştir. İçerik analizi sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi Çizelge 6'da verilmiştir.

Şekil 5. İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 6. 4.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	4.Sınıf
Saygı	1
Sevgi	1
Saygı	1*

* Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 6'da yer alan değerler incelendiğinde İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yalnızca "Saygı (f=2)" ve "Sevgi (f=1)" değerlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Belirtilen değerlere İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı'nda "4.3.2. İnsani ilişkilerin gelişmesinde sevgi ve saygının önemini ve gerekliliğini savunur." Kazanımında yer verildiği belirlenmiştir.

7. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi ilkokulda yalnızca 4. Sınıfta bulunmakta olup haftada 2 saat olarak işlenmektedir. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar İnsan Olmak 4; Hak, Özgürlük ve Sorumluluk 7; Adalet ve Eşitlik 5; Uzlaş 4; Kurallar 4; Birlikte Yaşam ünitesinde ise 5 kazanım bulunmaktadır.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nın analizi sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar Günlük Hayattaki Dinî İfadeler 4; İslam'ı Tanıyalım 4; Güzel Ahlak 3; Hz. Muhammed'i Tanıyalım 6; Din ve Temizlik ünitesinde ise 2 kazanım bulunmaktadır. Araştırmada yapılan analizler sonucunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı temelinde değerle teması altında elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 5'te İlkokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında değerler teması altında "Saygı" ve "Sevgi" kodları belirlenmiştir. İçerik analizi sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi Çizelge 6'da verilmiştir.

Şekil 6. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Şekil 6'da İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında değerler teması altında "Sorumluluk", "Bağımsızlık", "Saygı", "Adalet", "Eşitlik", "Sabır", "Dayanışma" ve "Paylaşma" kodları belirlenmiştir. Erişilen kodların sınıf seviyesine göre dağılımı şu şekildedir:

Çizelge 7. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	4.Sınıf
Sorumluluk	8
Bağımsızlık	1
Saygı	5
Adalet	3
Eşitlik	4
Sabır	1
Dayanışma	2
Paylaşma	1
Sorumluluk	3*
Dayanışma	1*

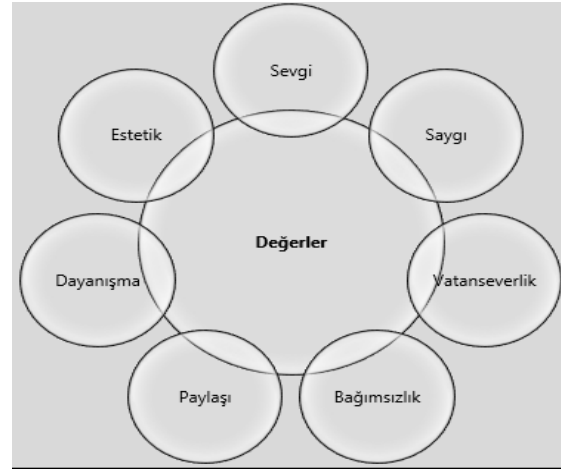
* İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 7'de yer alan değerler incelendiğinde İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı'nda en fazla vurgu yapılan değer "Sorumluluk (f=11)" değeri olduğu anlaşılmaktadır. Sorumluluk değerini "Saygı (f=5)", "Eşitlik (f=4)", "Adalet (f=3)", "Dayanışma (f=3)", "Sabır (f=1)" ve "Paylaşma (f=1)" değerleri takip etmektedir. İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi öğretim programında "Y.4.2.1. Hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi fark eder.", "Y.4.2.2. İnsan olma sorumluluğunu taşımanın yollarını açıklar." kazanımlarında "Sorumluluk", "Y.4.2.6. Hak ve özgürlüklere saygı gösterir." ve "Y.4.3.1. İnsanların farklılıklarına saygı gösterir." kazanımlarında "Saygı", "Y.4.3.2. Adalet ve eşitlik kavramlarını birbiriyle ilişkili olarak açıklar.", "Y.4.3.3. İnsanların hak ve özgürlükler bakımından eşit olduğunu bilir.", "Y.4.3.4. Adaletin veya eşitliğin sağlandığı ve sağlanmadığı durumları karşılaştırır.", "Y.4.3.5. Adil veya eşit davranılmadığında insanlarda oluşabilecek duyguları açıklar." "Adalet" ve "Eşitlik" değerlerine vurgu yapıldığı örnek olarak gösterilebilir.

8. Trafik Güvenliği Dersi

Trafik Güvenliği Dersi yalnızca 4. sınıfta bulunmakta olup haftada 1 saat olarak işlenmektedir. Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar iki ünite dağılmıştır.

Trafikte Güvenlik ünitesinde 17, Trafikte İlk Yardım ünitesinde ise 4 kazanım bulunmaktadır. Kazanımların yoğun olarak trafikte güven ünitesinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamına dâhil edilen Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı'nın analizi sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 7'de araştırmada Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programında değerler teması altında erişilen kodlara yer verilmiştir. Erişilen kodlar "Sevgi", "Saygı", "Vatanseverlik", "Bağımsızlık", "Dayanışma", "Paylaşma" ve "Estetik" şeklindedir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı Çizelge 8'de verilmiştir.

Şekil 7. Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 8. Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	4.Sınıf
Bilimsellik	1
Saygı	1
Sabır	1
Sorumluluk	1
Duyarlılık	1*
Saygı	1*

* Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 8'de yer alan değerler incelendiğinde Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı'nda "Bilimsellik (f=1)", "Saygı (f=2)", "Sabır (f=1)", "Sorumluluk (f=1)" ve "Duyarlılık (f=1)" değerlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Trafik Güvenliği Dersi öğretim programında "TG.4.1.9. Trafikle ilgili meslekleri ve kurumları araştırır." kazanımında "Bilimsellik", "TG.4.1.15. Trafikte sorumlu, saygılı ve sabırlı olmanın gerekliliğini sorgular." kazanımında "Sorumluluk", "Saygı" ve "Sabır" değerlerine vurgu yapıldığı örnek olarak gösterilebilir.

9. İlkokul Görsel Sanatlar Dersi

Görsel Sanatlar Dersi ilkokulda bütün sınıflarda 1 saat olarak işlenmektedir. Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda ilkokul birinci sınıfta 15, ikinci sınıfta 17, üçüncü sınıfta 17 ve dördüncü sınıfta 16 kazanım yer almaktadır. Kazanım sayısı açısından sınıf temelinde birbirine yakın sayıların olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamına dâhil edilen İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nın analizi sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 8'de araştırmada İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında değerler teması altında erişilen kodlara yer verilmiştir. Erişilen kodlar "Bilimsellik", "Sorumluluk", "Duyarlılık", "Saygı", "Tasarruf" ve "Estetik" şeklindedir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı Çizelge 9'da verilmiştir.

Şekil 8. İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 9. İlkokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf
Bilimsellik	1	-	-	-
Sorumluluk	1	-	-	-
Duyarlılık	1	-	-	-
Saygı	-	-	1	-
Tasarruf	-	-	-	1
Estetik	-	-	-	1
Estetik	-	1*	-	-

* Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 9'da yer alan değerler incelendiğinde Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı'nda "Bilimsellik (f=1)", "Sorumluluk (f=1)", "Duyarlılık (f=1)", "Saygı (f=1)", "Tasarruf (f=1)" ve "Estetik (f=2)" değerlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Görsel Sanatlar Dersi öğretim programında "G.4.3.3. Estetik tercihlerin kişilere göre nasıl değiştiğini ifade eder." kazanımında "Estetik", "G.3.3.7. Sanat alanındaki etik kuralları açıklar. (Öğrencinin sanat alanındaki etik kurallara ilişkin olarak yapılan bir çalışmaya saygı duyması, arkadaşının yaptığı çalışmayı kopya etmemesi veya çalışmasını başkasına yaptırmaması gerektiği üzerinde durulur." "Saygı", "G.1.1.8. Çevresindeki objeleri ve figürleri gözlemleyerek çizimlerini yapar. (Sanatçıların çevrelerinde olup bitenleri çok daha dikkatli gözlemleyebilmeleri üzerinde durulur. Bunun aynı zamanda bir sorumluluk olduğu belirtilir ve duyarlılığı da beraberinde getiren bir davranış olduğu anlatılır." kazanımında "Sorumluluk" ve "Duyarlılık" değerlerine vurgu yapıldığı örnek olarak gösterilebilir.

10. İlkokul Müzik Dersi

Müzik Dersi ilkokulda bütün sınıflarda 1 saat olarak işlenmektedir. Müzik Dersi Öğretim Programı'nda ilkokul birinci sınıfta 24, ikinci sınıfta 18, üçüncü sınıfta 22 ve dördüncü sınıfta 21 kazanım yer almaktadır.

Kazanım sayısı açısından sınıf temelinde birbirine yakın sayıların olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamına dâhil edilen İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programı'nın analizi sonucunda elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 9'da araştırmada İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programında değerler teması altında erişilen kodlara yer verilmiştir. Erişilen kodlar "Paylaşma", "Duyarlılık", "Saygı", "Vatanseverlik", "Estetik", "Sevgi" ve "Sorumluluk" şeklindedir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı Çizelge 10'da verilmiştir.

Şekil 9. İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 10. İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf
Duyarlılık	-	1	-	-
Saygı	-	-	1	-
Vatanseverlik	-	-	-	1
Estetik	-	1*	1	-
Sevgi	-	1*	-	1
Paylaşma	-	1*	-	1
Sorumluluk	-	1*	-	-

* Müzik Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 10'da yer alan değerler incelendiğinde İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programı'nda "Paylaşma (f=2)", "Duyarlılık (f=1)", "Saygı (f=1)", "Vatanseverlik (f=1)", "Estetik (f=1)", "Sevgi (f=1)" ve "Sorumluluk (f=1)" değerlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Müzik Dersi öğretim programında "Müzik yoluyla sevgi, paylaşım ve sorumluluk duygularını geliştirmek" özel amacı içerisinde "Sevgi", "Paylaşma" ve "Sorumluluk" değerlerine, "Müzik yoluyla estetik yönünü geliştirmek," özel amacı içerisinde "Estetik" değerine vurgu yapıldığı örnek olarak gösterilebilir.

11. Beden Eğitimi ve Oyun Dersi

Beden Eğitimi ve Oyun Dersi ilkokulda ilk üç sınıfta 5'er saat, dördüncü sınıfta ise 2 saat olarak işlenmektedir.

Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programı'nda ilkokul birinci sınıfta 24, ikinci sınıfta 28, üçüncü sınıfta 29 ve dördüncü sınıfta 25 kazanım yer almaktadır. Kazanım sayısı açısından sınıf temelinde birbirine yakın sayıların olduğu anlaşılmaktadır. Beden Eğitimi ve Oyun dersi öğretim programında değerler teması altında elde edilen veriler şu şekildedir: Şekil 10'da araştırmada Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programında değerler teması altında erişilen kodlara yer verilmiştir. Erişilen kodlar "Duyarlılık", "Dayanışma", "Sorumluluk", "Bilimsellik", "Dürüstlük" ve "Saygı" şeklindedir. İçerik analiz sonucu erişilen kodların sınıf seviyesine göre betimsel olarak analizi sonucu dağılımı Çizelge 11'de verilmiştir.

Şekil 10. Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Çizelge 11. Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programına ilişkin bulgular

Değerler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf
Duyarlılık	-	2	-	1
Dayanışma	-	1	-	1
Sorumluluk	-	-	-	2
Bilimsellik	-	-	-	1
Sorumluluk	-	1*	1	-
Duyarlılık	-	1*	-	1
Dayanışma	-	1*	-	1
Dürüstlük	-	1*	-	-
Saygı	-	1*	-	-

* Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 11'de yer alan değerler incelendiğinde Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programı'nda "Duyarlılık (f=4)", "Dayanışma (f=3)", "Sorumluluk (f=3)", "Bilimsellik (f=1)", "Dürüstlük (f=1)" ve "Saygı (f=1)" değerlerine yer verildiği anlaşılmaktadır. Beden Eğitimi ve Oyun Dersi öğretim programında "BO.2.2.2.8. Oyun ve fiziki etkinliklerde bireysel farklılıklara karşı duyarlılık gösterir.", "BO.2.2.2.10. Doğada oyun ve fiziki etkinliklere katılırken çevreye duyarlılık gösterir.", "BO.4.2.2.6. Oyun ve fiziki etkinliklerde çevreye duyarlılık gösterir." kazanımlarında "Duyarlılık", "BO.2.2.2.9. Oyun ve fiziki etkinliklerde iş birliğine dayalı davranışlar gösterir." kazanımında "Dayanışma", "BO.4.2.2.4. Oyun ve fiziki etkinliklerde kendinin ve başkalarının güvenliğiyle ilgili sorumluluk alır." kazanımında "Sorumluluk" değerine vurgu yapıldığı örnek olarak gösterilebilir.

12. Öğretim Programlarının Karşılaştırması

Yapılan araştırmada ilkokul düzeyinde 11 öğretim programı incelenmiştir. İncelenen öğretim programları Türkçe, Hayat Bilgisi, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi, Trafik Güvenliği, Görsel Sanatlar, Müzik, Beden Eğitimi ve Oyun dersi öğretim programlarıdır. Yapılan incelemeler neticesinde elde edilen bulgular Çizelge 12’de gösterilmiştir.

Çizelge 12. İlkokul Öğretim Programlarının Karşılaştırmasına ilişkin bilgiler

Öğretim Programları	Değerler (f)
Türkçe	31
Hayat Bilgisi	84
Matematik	1
Sosyal Bilgiler	26
Fen Bilimleri	11
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	3
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi	29
Trafik Güvenliği	6
Görsel Sanatlar	7
Müzik	8
Beden Eğitimi ve Oyun	13
Toplam	219

Çizelge 12 incelendiğinde ilkokul eğitim kademesinde en fazla değere hayat bilgisi dersi öğretim programında (f=84) yer verildiği belirlenmiştir. Hayat bilgisi dersi öğretim programını türkçe dersi öğretim programı takip etmektedir. En az değere ise matematik dersi öğretim programında (f=1) yer verilmiştir. Matematik dersini Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı takip etmektedir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırma, temel eğitimin ikinci basamağını oluşturan ilkokul öğretim programlarının, değerler eğitimi bağlamında bir değerlendirmesini yapmayı amaçlamıştır. Bu amaca yönelik olarak çalışmada, öncelikle 11 zorunlu dersin sınıflara göre ders dağılım çizelgesi çıkarılmıştır. Buna karşılık değerler eğitimi ölçüt alan çalışmada Yabancı Dil dersi, bu değerlendirmenin dışında bırakılmıştır. 11 zorunlu ders, öğretim programlarında yer alan kazanımlar bağlamında değerlendirilmiş ve bu kazanımlardan yola çıkılarak en fazla vurgu yapılan değerler kodlanmıştır. Bu bağlamda araştırma verilerine ilişkin genel bir değerlendirme yapıldığında; sorumluk, saygı ve duyarlılık değerlerinin diğer değerlere kıyasla ilkokul öğretim programlarında daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında özellikle ilkokul programları ayrıntılı olarak incelendiğinde; neredeyse tüm öğretim programlarında yer alan değer, duyarlılık değeri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak kimi öğretim programlarında sorumluluk değerinin, duyarlılık değerine eşlik ettiği görülmektedir. Duyarlılık değerinin yer almadığı öğretim programlarında ise bu değer sorumluluk değeri ile beslendiği görülmektedir. Ayrıca dayanışma ve paylaşım değerlerinin duyarlılık ve sorumluluk değerlerine paralel anlamlar içerdiği ve öğretim programlarına bunun yansıdığı görülmektedir. Nitekim bu değerlerin, bireylerin bir arada yaşamalarına kolaylık sağlayan ve bu yolla toplumsal düzeni korumaya yönelik bir anlam içermesi bağlamında aynı kaynaktan beslendiği ifade edilebilir. Sosyalleşmenin temel basamaklarından biri olan ilkokul, çocuğun toplumsal değerleri öğrenerek içselleştirdiği ve birarada yaşamanın gerekliliklerini pratik yaşama uygulama imkânı bulduğu bir mikro yaşam merkezidir. Çocuğun bu yaşam içerisinde diğerlerinin varlığını kabul etmesi ve onlarla bir uyum içerisinde yaşayabilmesi için öncelikle duyarlılık, saygı, sorumluluk, dayanışma ve paylaşım gibi değerleri öğrenerek içselleştirmesi zorunludur. Bu amaca yönelik olarak hemen hemen bütün ilkokul öğretim programlarında bu değerlere önemli ölçüde yer verilmiştir.

Araştırmada, Matematik ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarından elde edilen sonuçlar oldukça dikkat çekicidir. Bu bağlamda her iki programa da bakıldığında; diğer öğretim programlarına oranla değerlere çok az yer verildiği belirlenmiştir. Matematik dersi öğretim programında bir (1), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında ise iki (2) değere yer verilmiştir. Bu durum Matematik dersi bağlamında dersin yapısından kaynaklandığı şeklinde açıklanabilir. Fakat Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi bağlamında bu durum beklenen bir sonuç değildir. Daha çok değere yer verilmesi beklenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı’nda dini bilgileri öğrencilere kazandırmanın daha ön planda olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında, ilkokul öğretim programları içerisinde, en fazla değere yer veren programın ise Hayat Bilgisi dersi öğretim programı olduğu, bunu

sırasıyla Türkçe, İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarının izlediği görülmüştür.

İlkokul programları özelinde ele alındığında, Türkçe dersi öğretim programı içerisinde en fazla saygı değerine en az ise estetik değerine yer verildiği görülmüştür. Hayat Bilgisi öğretim programında da dikkat çekici bir şekilde duyarlılık değerine çok fazla yer verilirken; çalışkanlık, öz denetim, dostluk, sabır, paylaşma ve adalet gibi değerlere birer defa yer verildiği ortaya çıkmaktadır. Bunların yanı sıra Sosyal Bilgiler öğretim programında duyarlılık ve sorumluluk değerlerinin, Fen Bilgisi öğretim programında; bilimsellik değerinin, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programında sorumluluk değerinin diğer değerlere kıyasla daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Araştırmada Türkçe dersi öğretim programının, değerlere önemli orada ağırlık veren bir program olduğu ve ilkökul kademesinde en fazla vurgu yapılan değer ise burada yer alan saygı değeri olduğu belirlenmiştir. Saygı değerinin yanında Türkçe öğretim programında ilkökulda sevgi, paylaşım, dayanışma, bağımsızlık, vatanseverlik ve estetik değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. [Küçüköğlu, Albayrak ve Serin \(2020\)](#) yaptığı çalışmada, Türkçe Dersi Öğretim Programında değerler teması altında birçok değerle birlikte yapılan araştırmanın sonuçları ile paralel bir şekilde saygı, sevgi, bayrak sevgisi, vatan sevgisi değerlerine vurgu yapmışlardır. Toplumsal alanda tutkal vazifesi gören değerlerin ([Kurtdaş, 2017](#)) korunarak yeni nesillere aktarılması noktasında, Türkçe dersi ve programı kolaylaştırıcı ve kilit bir noktada bulunmaktadır. Bu dersin içeriğinde yer alan büyük edebi eserler, destanlar, hikâyeler, masallar ve birçok anlatı, çocukların değerleri doğru algılamaları ve içselleştirilmeleri açısından önemli bir laboratuvar işlevine sahiptir. Nitekim bu eserlerde dostluğun, saygının, paylaşımın, dayanışmanın, vatan sevgisinin ve bağımsızlığın önemi oldukça yoğun bir biçimde anlatılmaktadır.

Milli Eğitimin genel amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir misyonu olan Hayat Bilgisi dersi ([Aladağ, 2016](#)), çocuğun karakter geliştirmesinde ve değerlerini oluşturmada temel bir derstir ([Aktepe ve Yalçinkaya, 2016](#)). Bu bilgiden hareketle yapılan araştırmada değerlere en fazla hayat bilgisi öğretim programında yer verildiği belirlenmiştir. Belirlenen durum değerler ile ilgili alan yazın paralelinde hayat bilgisi öğretim programının şekillendiğini ortaya çıkarmıştır. Hayat bilgisi öğretim programında en fazla duyarlılık, saygı ve sevgi değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu değerleri sırası ile bilimsellik, tasarruf, dayanışma, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bağımsızlık, dürüstlük, aile birliğine önem verme, adalet, sabır, dostluk, öz denetim, paylaşma ve çalışkanlık değerleri takip etmektedir. Değerlerin hayat bilgisi öğretim programı temelinde öğrencilere kazandırılması sürecine ilişkin olarak öğretmen görüşlerine başvurulduğu [Yıldırım ve Turan \(2015\)](#), çalışmalarında Hayat Bilgisi dersi öğretim programındaki en önemli değerler arasında saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. İfade edilen bu durum yapılan araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin öğretmenler tarafından desteklendiğini ortaya koymaktadır. İlkokul öğretim kademesinin ilk üç sınıfında okutulan ve Sosyal Bilimler ile Fen Bilimlerinin de temelini oluşturan Hayat Bilgisi dersi kapsamında öğrencilere yaşama dair temel bilgi, beceri ve toplumsal önceliklerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle hemen hemen bütün değerlerin bu öğretim programında yer alması beklenen bir durumdur. Zira Hayat Bilgisi dersi, çocukların değerler eğitimine paralel olarak karakter gelişimlerinin sağlanmasına imkân tanıyan en önemli basamaklardan biridir.

Değerler eğitimi üzerine yapılan çalışmaların daha çok sosyal alanlarda olduğu, matematiğin değer içermeyen bir ders olarak görülmesinden dolayı değer eğitimi bağlamında fazla ele alınan bir ders olmadığı ileri sürülmektedir ([Özkaya ve Duru, 2020](#)). Ancak [Aşıcı ve Dede \(2019\)](#) çalışmalarında, matematiksel problemler aracılığı ile değerlerin öğretilebileceğini ve matematik dersi ile değer aktarımı yapılabileceğini ortaya koymuşlardır. Matematik dersinin özellikle problemler aracılığı ile değerlerin öğretimine uygun bir ders olduğu söylenebilir. Buna karşılık araştırmada Matematik dersi öğretim programının ilkökul kademesinde değerlere belirgin oranda yer verilmemiştir. Nitekim Matematik dersi öğretim programında yalnızca estetik değere vurgu yapılmıştır. Bu durumun matematik dersinin içeriği ile ilişkili olduğu ifade edilebilir. Estetiğe vurgu yapılması ise matematiğin evrene hâkim olan ve evrendeki ahengi sağlayan temel unsurun sayı olduğu düşüncesi ile açıklanabilir. Güzelliğe karşılık gelen ve bütün ile parçaları arasındaki uyumu ifade eden altın oranın, sayılarla olan ilişkisi de bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

Çalışmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ilkökul kademesinde en fazla duyarlılık değerine yer verildiği belirlenmiştir. Duyarlılık değerini sorumluluk ve vatanseverlik değerlerinin izlediği

görülmüştür. Öğretim programlarında değinilen değerlerin, hazırlanan ders kitaplarına da yansıdığı alan yazında yapılan çalışmalarla belirlenmiştir. Bu bağlamda Oğuz-Haçat ve Demir (2020) yaptıkları çalışmada, dayanışma ve duyarlılık değerlerine Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en fazla yer verilen değerler olduğunu sonucunu elde etmişlerdir. Taş (2022) da yaptığı çalışmada, ilkököl öğretimi Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında sorumluluk, dayanışma ve vatanseverlik değerlerine özellikle önem verildiğini ortaya koymuştur. Sosyal Bilgiler öğretim programında, özellikle vatandaşlık kavramına ağırlık verilmesi ve Sosyal Bilgiler dersinin bu amaca yönelik olarak tarihsel bir içerikle zenginleştirilmesi, toplumsal ve milli birlik duygularının korunması ve geliştirilmesi açısından özel bir öneme sahiptir.

Çalışmada, Fen Bilgisi dersi öğretim programının ilkököl kademesinde bilimsellik, tasarruf ve sorumluluk değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Burada dikkati çeken en önemli husus, bilimsellik değerine diğer değerlerden daha fazla yer verilmesidir. Bu durumun fen bilimleri dersinin içeriğinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Nitekim benzer bir durum matematik dersi öğretim programında da saptanmıştır. Sonuç olarak öğretim programlarının ve ders içeriklerinin, bu dersler kapsamında yer alan değerlerin türünü ve değerlerin tekrar edebilirliğini etkilediği öne sürülebilir. Yılmaz ve Yıldırım (2023) ise yaptıkları çalışmada, ilkököl düzeyinde fen bilimleri dersi öğretim programları içerisinde sorumluluk değerinin yüksek bir orana sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu sonuç çalışmada elde edilen veriyi kısmen desteklemektedir. Çünkü sorumluluk değeri, bu çalışmada üçüncü sırada yer almaktadır. Ancak bilimsellik değerinin Fen Bilgisi dersi öğretim programında ilk sırada yer alması, açıklanmaya muhtaç bir durumdur. Elde edilen bu sonucun, bilimin tanımlanma alanı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde ve dünyada bilim dendiğinde ilk akla gelen sosyal bilimlerden daha çok fen bilimleridir. Bu algının en önemli nedeni ise bilim ile teknolojinin ayrılmaz olduğu düşüncesidir. Bilim ve teknoloji, somut olarak gündelik yaşam pratikleri sunmaktadır. Fen bilimleri argümanlarının, teknoloji ve teknolojik araçlar üzerinde kullanılabilmesi gibi bir kolaylık sağlaması, bilim ve teknolojiyi birbirine bağımlı kılmaktadır. Bu nedenle Fen Bilgisi öğretim programında bilimsellik değerinin yüksek olması şaşırtıcı bir durum değildir.

Araştırmada, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programının ilkököl kademesinde yalnızca sevgi ve saygı değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Belirlenen bu durum Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında değerler eğitimi bağlamında beklenenlerin karşılanmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Yürük ve Düzenli (2021), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programları kazanımlarında değerler eğitime hangi düzeyde vurgu yapıldığını belirlemek için yaptıkları çalışmada, ilkököl temelinde dördüncü sınıf kazanımlarında değerler eğitime yeterince yer verilmediğini belirlemişlerdir. Bu sonucu açıklayan tek unsurun, dersin içeriği olduğu düşünülmektedir. Çünkü Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, değerlerle oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Dersin içeriğinde İslam dininin hoşgörü, sevgi, saygı, dayanışma gibi değerleri önelediğinin vurgulanması ve din kavramının hâlihazırda manevi dünyayı desteklediği düşüncesinin, değerlere geniş bir biçimde yer verilmesini engellediği ifade edilebilir. Ancak bu öğretim programında da değerlere özellikle geniş bir biçimde yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi öğretim programının ilkököl kademesinde en fazla sorumluluk değerine yer verildiği belirlenmiştir. Sorumluluk değerini saygı, eşitlik, adalet, dayanışma, sabır ve paylaşma değerlerinin takip ettiği belirlenmiştir. Bireyin nitelikli bir vatandaş olarak, üyesi olduğu topluma kazandırılma sürecinde insan hakları ve demokrasi bilincinin oluşturulması bir zorunluluktur. Bu amaca yönelik olarak bireye küçük yaşlardan itibaren sorumluluk bilincinin yerleştirilmesi; onun yalnızca iyi ve etkili bir vatandaş olabilmesini değil aynı zamanda diğer bireylerin varlığını kabul ederek onların haklarına da saygılı olabilmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla ilkököl kademesinde öğretim programlarında sorumluluk, adalet, eşitlik, saygı ve sabır gibi değerlerin işlenmesi gerek ulusal gerekse uluslararası arenada bireysel hakların korunması ve demokrasi bilincinin geliştirilmesi açısından önemlidir.

Çalışmada, Trafik Güvenliği dersi öğretim programında saygı değeri başta olmak üzere bilimsellik, sabır, sorumluluk ve duyarlılık değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. Bu dersin içeriği bakımından en önemli değerin saygı değeri olması beklenen bir durumdur. Her alanda olduğu gibi trafik açısından da değerlendirildiğinde; temel güvenliğinin sağlandığı bir toplumun varlığı, öncelikle saygı değerinin bireyler tarafından benimsenmesine ve içselleştirilmesine bağlıdır. Bunun yanında trafik sabır, sorumluluk ve duyarlılık isteyen bir alandır.

Görsel Sanatlar dersi öğretim programı açısından değerlendirildiğinde çalışmada estetik değerler beklendiği üzere başat konumdadır. Bu durum görsellik ve estetik arasındaki ahengin bir sonucudur. Bunun yanında bilimsellik, sorumluluk, duyarlılık, saygı ve tasarruf değerlerine de bu programda yer verildiği görülmektedir. Bu değerlerin Görsel Sanatlara ilişkin öğretim programında yer verilmesi, öğrencilerin bu değerleri rahat edebilecekleri ve kendilerini mutlu hissedebilecekleri bir ortamda daha kolay benimsemeleri anlamına da gelmektedir. Bu düşüncenin Müzik dersi öğretim programı açısından da geçerli olduğu ifade edilebilir. Araştırmada Müzik dersi öğretim programının ilkökul kademesinde paylaşma, duyarlılık, saygı, vatanseverlik, estetik, sevgi ve sorumluluk değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. [Albuz ve Demirci \(2018\)](#) yaptıkları çalışmada, yapılan araştırma ile paralel bir şekilde 2018 yılı müzik öğretim programında diğer kök değerlerle birlikte sorumluluk, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerinin yer aldığını belirlemişlerdir. Müzik gibi evrensel bir alan kapsamında değerlerin işlenmesi büyük bir kolaylığa sahiptir. Nitekim şarkı sözlerinin bu ders kapsamında çocuk ve gençler için iyi bir telkin yöntemi olduğu bilinmektedir. [Yükrük ve Akarsu'nun \(2017\)](#) yapmış oldukları çalışmanın sonuçlarının da bu düşüncüyü desteklediği görülmüştür. [Yükrük ve Akarsu'nun](#) yapmış oldukları bu çalışmada, ortaokul (5-8) müzik ders kitaplarındaki şarkı sözlerinin mısralarında, 230 yerde değer vurgusunun yapıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında MEB değerler eğitimi yönergesinde yer alan 27 başlık altındaki değerlerden, en yüksek orana "sevgi" değerinin ve ardından "vatanseverlik" değerinin sahip olduğu belirlenmiştir.

[Kuter ve Kuter \(2016\)](#) ile [Gibbons, Ebbeck ve Weiss \(1995\)](#) çalışmalarında spor ile daha fazla meşgul olan öğrencilerin, karakter gelişimlerinin temelini spor yoluyla kazanmış oldukları değerlerin oluşturduğuna vurgu yapmışlardır. Bu düşüncüyü kanıtlar nitelikte olan [Rudd'un \(2005\)](#) çalışmasında; spor faaliyetlerinde sorumluluk, dürüstlük ve adalet gibi değerlerin uygulanabileceğini ifade etmiştir. Bu çalışmada da Beden Eğitimi ve Oyun dersi öğretim programının ilkökul kademesinde en fazla duyarlılık değerine yer verildiği belirlenmiştir. Duyarlılık değerini sırası ile dayanışma, sorumluluk, bilimsellik, dürüstlük ve saygı değerlerinin takip ettiği belirlenmiştir. [Görgüt ve Tutkun \(2018\)](#) ile [Koh, Ong ve Camiré \(2016\)](#) ifade ettiği gibi öğretim programlarına yansıyan bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasının, yalnızca spor faaliyetlerinde değil öğrencilerin sosyal yaşamlarında da mümkün olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda beden eğitimi ve spor yoluyla kazanılan değerler, toplumsal değerlerle paralel bir içeriğe sahiptir. Örneğin spor müsabakaları, bir duyarlılık, saygı ve dayanışma alanıdır. İster bireysel isterse grup halinde olsun bütün beden eğitimi ve spor etkinlikleri bedensel, ruhsal ve bilişsel açıdan organize bir şekilde hareket edebilmeyi, disipline olabilmeyi ve belirli kurallara uymayı gerektirir. Bu ahenkli yapı ise toplumsal değerlerle örtüşen bir görünüme sahiptir.

Araştırmada ilkökul eğitim kademesindeki derslere ait öğretim programlarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ile elde edilen sonuçlar dikkate alınarak şu öneriler sunulmuştur:

- Okul öncesinden sonra temel eğitimin ana omurgasını oluşturan ilkökul eğitim kademesindeki derslerin ilerleyen zorunlu eğitim kademelerine (ortaokul-lise) göre daha fazla değer içerikli olması gereklidir. Değerlerin küçük yaşlarda öğretiminin sağlanması ilerleyen eğitim kademelerinde değer kazanımından yaşanan eksikliklerin temel dayanak olduğu disiplin sorunlarının yaşanmasını engelleyebilir.
- Araştırmada ilkökul öğretim programlarında belli değerlere odaklanıldığı belirlenmiştir. Türkiye'nin son yıllarda çeşitli sebeplerle çok sayıda göç alması öğretim programlarında yer kök değerlerin yanında evrensel değerlerin de öğrencilere kazandırılması ihtiyacının ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu durum dikkate alınarak öğretim programlarında değerler bağlamında güncelleme çalışmaları sürekli olarak yapılması gerektiği önerilebilir.
- İncelenen bütün programlar ve alanyazında ağırlıklı olarak toplumsal, sonra evrensel değer kavramları ön plana çıkmaktadır. Ancak [Toprakçı \(2021\)](#)'nın bireysel değerler vurgusuyla altını çizdiği bir kapsam daha vardır. Eğitimin hem objesi hem de aracı olan bireyselin değerlerinin önemi anlaşılabilir. Bu bağlamda henüz ikincisini bulamadığımız gezegenimizin hızla tükenişini durdurmak, maddi ve manevi yönleriyle daha yaşanabilir bir hayatı herkes için inşa edebilmek adına bireysel, ulusal ve evrensel değerlerin uyumlandırıldığı bir eğitim anlayışının bütün toplumlarca paylaşılan değer olması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Aktepe, V. ve Yalçınkaya, E. (2016). Hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi ve uygulama örnekleri. (Ed. S.Güven, S.Kaymakçı). *Hayat Bilgisi Öğretimi* (133-177). Pegem Akademi.
- Aladağ, S. (2016). Hayat bilgisi tanımı, amacı ve doğası. (Ed. S.Güven, S.Kaymakçı). *Hayat Bilgisi Öğretimi* (1-21). Pegem Akademi.
- Albuz, A. ve Demirci, B. (2018). 2006 İlköğretim müzik dersi öğretim programı ile 2018 ilköğretim müzik dersi öğretim programının karşılaştırılmalı kuramsal çerçeve analizi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 41, 86-95. <http://dx.doi.org/10.32547>.
- Artvinli, E. ve Bayar, V. (2018). İlkokul ve ortaokul öğretim programlarında bir değer olarak geri dönüşüm. *Osmangazi Journal of Educational Research*, 5 (1), 18-33. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ojer/issue/47233/594911>
- Aşıcı, F. ve Dede, Y. (2019). Matematiksel problemler aracılığıyla eğitimsel değerlerin aktarımı: Kuramsal bir çalışma. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 13(1), 260-283.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (2017). *Eğitimde araştırma yöntemleri*. (Çev. Ed. O. Köksal). Eğitim.
- Cice, Y ve Özgan, H. (2017). Değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin okul çalışma ekibinin görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 21 (70), 101-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71367/1147547>
- Çalışkan, H. ve Yıldırım, Y. (2018). 2005 ile 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki değerlere ve değerler eğitimiye ilişkin öğretmen görüşleri. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 1(1), 7- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/427222>
- Demircioğlu, İ. H. & Tokdemir, M.A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29185/312508>
- Dönmez, C. ve Akyol, C. (2017). Sosyal bilgilerde değerler eğitimi eleştirel bir bakış, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, Vol: 8, Issue: 30, pp. (1396-1415).
- Ekici, Ö. (2023). Öğretmen görüşleri doğrultusunda değer aktarımının gerçekleşmeme nedenleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 820-840. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1299310>
- Ekici, Ö. ve Yılmaz, F. (2022). Vicdan bilincinin bireyler arasında güven duygusu oluşumundaki rolü. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 167-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/74787/1202958>
- Erlandson, D.A., Harris, E.L., Skipper, B.L., & Allen, S.D. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods*. California: Sage.
- Gibbons, S.L., Ebbeck V., & Weiss M.R. (1995). Fair play for kids: Effects on the moral development of children in physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 66(3), 247-255.
- Görgüt, İ. ve Tutkun, E. (2018). Views of physical education teachers on values education. *Universal Journal of Educational Research*, 6(2), 317-332.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M.B. ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Seçkin.
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar, ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme*, Profesörlük Tezi, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Halstead, J. M. (1996). *Liberal values and liberal education*, values in education and education in values. (Ed. J.M. Halstead ve M. J. Taylor). Bristol: The Falmer Press.
- Kalita, K. (2015). Need of value education and a teacher's role, *International Journal of Social Science and Humanities Research*, Vol. 3, Issue 4, pp: (566-571). <https://www.researchpublish.com/upload/book/Need%20of%20Value%20Education2563.pdf>.
- Kaşgarlı, M. (2013). *Divanü Lügat-İt-Türk*. (Çev. Besim Atalay). Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- Kaya, F. (2021). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersleri değerlerine ilişkin tutumları*. (Yayın No. 717859) [Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, F. (2023). *Karakter ve değer eğitim yaklaşımları ve uygulamaları*. Karakter ve değerler eğitimi içinde (edit: Aysel Kızılkaya Namılı), Efeakademi Yayınları.
- Kaya, F. ve Akpınar, E. (2022). İlköğretim öğrencilerinin eşitlik değerine ilişkin tutumları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 1-30. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1170295>

- Kırbaç, M., Kaya, F. ve Özkul, R. (2023). Uzaktan eğitim sürecinde eğitim fakültesi öğrencilerinin genel öz-yeterlik düzeylerinin incelenmesi, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14 (1), 391-407. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1203150>
- Koh, K.T., Ong, S.W., & Camiré, M. (2016). Implementation of a values training program in physical education and sport: perspectives from teachers, coaches, students, and athletes. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 21(3), 295- 312.
- Kurtdaş, E. M. (2017). Değerlerin kaynağı ve anlamlandırılması. *Türkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(21), 349-366.
- Kurtdaş, E. M. (2021). Değer değişimini etkileyen bir faktör olarak üniversite eğitimi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9 (29), 316-334. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1035721>
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, C. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimi ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Kuter F., & Kuter M. (2016). Beden eğitimi ve spor yoluyla değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(6), 75-94.
- Küçüköğlu, A., Albayrak, F. ve Serin, N. (2020). Değerler eğitimi bağlamında Türkçe dersi: Program ve ders kitaplarının karşılaştırmalı incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(4), 1499-1518.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş*. (Çev. Ed. A. Gümüş & M.S. Durgun). BilgeSu Yayıncılık.
- Oğuz Haçat, S. ve Demir, F.B. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi. *Journal of History School*, 49, 4443-4466. <http://dx.doi.org/10.29228/joh.46733>
- Özkaya, F. ve Duru, A. (2020). Ortaokul matematik ders kitaplarında değerler eğitimi kapsamındaki değerlerin yer alma durumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 43-67.
- Rudd, A. (2005). Which "character" should sport develop?. *The Physical Educator*, 62(4), 205-211.
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4 (4), 0-<https://doi.org/10.7884/teke.507>
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı.
- Şahin, Ç. (2015). Verilerin analizi. (Ed. R.Y. Kıncal), *Bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (183-217). Nobel.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. Erişim adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi_program.pdf (Erişim tarihi: 10 Eylül 2023).
- Taş, H. (2022). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının evrensel değerler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62, 455-475.
- Tay, B. ve Nalçacı, A. (2020). İstiklâl Marşı'mızda Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18 (40), 243-275. <https://doi.org/10.34234/ded.753516>
- Toprakçı, E. (2021). "Değerlerli uzaktan öğretim" *Hürriyet* (4 Ocak). <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/degerlerli-uzaktan-ogretim-41705164>
- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi.
- Ülken, H. Z. (1967). *Eğitim felsefesi*, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yıldırım, N. ve Turan, S. (2015). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersi öğretim programındaki değerlerin kazandırılma sürecine yönelik görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 420-437.
- Yıldırım, Y. ve Çalışkan, H. (2022). *Sosyal bilgiler programlarda değerler ve değerler eğitimi*. İçinde Özlem Bektaş ve Refik Turan (Ed.) Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, Z. ve Yıldırım, H. İ. (2023). Fen bilimleri ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi üzerine bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(2), 933-958.
- Yükrük, S., ve Akarsu, S. (2017). Ortaokul (5-8) müzik ders kitaplarında yer alan şarkıların değerler bakımından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 1171-1186.
- Yürük, T. ve Düzenli, A. (2021). Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programlarının kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 21(2), 715-740